

УДК 378.091.8:7.01

DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-2-84-89

Горбенко С. С.

доцент педагогічних наук, професор, професор кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені М. Драгоманова
ssgorbenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2336-2616

Заболоцький Ю. М.

доцент кафедри вокального виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені М. Драгоманова
zbltskim@gmail.com
orcid.org/0009-0008-0333-0837

СТУДЕНТ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У СПЕКТРІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі підготовки педагога мистецького спрямування до гуманізації освітнього процесу. Обґрунтовується необхідність надання студентам можливості навчатися і розвиватися у відповідності до їх інтересів, потреб, здібностей і бажань. Розкриваються особливості міжособистісних стосунків та форм спілкування викладача і студента основою якого є діалог; організації освітнього процесу на гуманістичних засадах на відміну від авторитарних. Проводиться паралель між авторитарним і особистісно орієнтованим навчанням, зміст якого спостерігається у зміні ставлення педагога до студента (учня), індивідуальному підході, взаємоповазі, врахуванні його інтересів, допомозі в реалізації намірів, стимулюванні та підтримці самоцінної мистецької діяльності своїх учнів на шляху до формування людини культури тощо. Зосереджується увага на створенні особливого культурно-педагогічного середовища, побудованого на взаємній довірі, повазі, свободі вибору напрямків діяльності педагога спрямованих на набуття відповідних компетентностей майбутнім фахівцем, вимог до себе, що базуються на основі саморефлексії, саморегуляції власної діяльності. Висвітлюються принципи застосування і постійного функціонування в умовах навчання за особистісно орієнтованою мистецько-освітньою парадигмою. Пропонуються форми та методи засвоєння гуманістичних освітніх цінностей, комплекс дій викладачів ЗВО для стимулювання студентів до постійного саморозвитку, набуття навичок особистісно-зорієнтованого навчання і виховання майбутніх учнів, формування особистості здатної до творчості, самореалізації своїх здібностей і намірів, ціннісного ставлення до навколишнього світу і самого себе, постійного саморозвитку, віри у свої можливості тощо. Характеризується професійна модель педагога мистецького профілю гуманістичної спрямованості.

Ключові слова: гуманізація; діалог; компетентність; педагогічна інновація, парадигма; самосвідомість; творчість; самореалізація.

Постановка проблеми. Гуманізація процесів навчання і виховання є, на сьогоднішній день, одним із найважливіших системоутворюючих принципів реформування освіти. Вона полягає в утвердженні глибоко філософської ідеї – людина є найвищою соціальною цінністю, яка полягає в її унікальності, неповторності, незамінності. Природа людини динамічна, здатна до самоздійснення і творення власного життя. Таке її розуміння спонукає до необхідності самореалізації особистості, що актуалізується в сучасній педагогіці.

У всі часи (від Я. Коменського до наших сучасників – академіків І. Беха, І. Зязюна, Г. Філіпчука та ін.) гуманізм пов'язувався з освітою як головним засобом його укорінення і поглиблення. Нинішні соціально-політичні реалії в нашій державі (об'єктивного і суб'єктивного характеру) вибудовують вимоги і умови для розширення освітньої системи на гуманістичних засадах. Недаремно у «Плані діяльності МОН України до 2027 року» значне місце відведено трансформації освіти, науковим інноваціям, вибірковості дисциплін у закладах вищої освіти, що прямо вказує на подальший розвиток процесів гуманізації в підготовці кадрів. Адже пропонувати інноваційну педагогічну технологію абсолютно неефективно не формуючи її носія – педагога.

Гуманізація вищої освіти – поняття багатовимірне, охоплює зміст освіти, способи її здобування, безпосередні й концептуальні системні завдання, кінцеву мету, міру доступності, можливість особи у будь-який час розпочати певний освітній цикл і припинити його, а потім знову відновити тоді, коли їй зручно і т. ін. Важливим моментом гуманізації вищої освіти має стати не тільки розвиток особистості, рівень та характер її готовності до практичної професійної діяльності, а й розвиток того соціального середовища, в якому зазначена особа вже почала застосовувати здобуті знання і навички з відповідної спеціальності [1]. Гуманістична спрямованість процесу навчання і виховання пов'язана з прагненням викладача ЗВО до розвитку студентів, наданням їм можливості навчатися і розвиватися відповідно до своїх інтересів, потреб та здібностей.

У сучасних закладах освіти особлива увага звертається на розвиток компетентностей студентів: впроваджуються розвиваючі освітні технології, нові навчальні курси, програми, які задовольняють професійні запити студентів і сприяють поглибленню їх знань, творчих сил та здібностей. В цьому процесі важливо забезпечити реалізацію потреб студентів у самовираженні, їх право на свободу думки і вибору, емоційних контактів, толерантного і взаємоповажливого спілкування. Гуманістична спрямованість навчання і виховання змінює традиційне уявлення про мету навчального процесу, основним компонентом якого є орієнтація на придбання систематизованих знань, умінь і навичок. Це означає, що в основі цієї діяльності повинен бути особистісно-орієнтований підхід, метою якого є знаходження і підтримка фахових особистісних можливостей і бажань студента.

Важливо акцентувати увагу на такому ціннісному показнику гуманізації освіти, як культура і свобода стосунків викладача і студента, взаємна довіра. Свобода тут визначається здатністю до самореалізації, саморегуляції самовизначення, самодисципліни тощо. Але без сформованості певних морально-культурних засад свобода обертається свавіллям. Тож, гуманізацію навчання і виховання ми розглядаємо як процес співпраці, засвоєння майбутнім фахівцем системи гуманістичних цінностей, духовних, моральних та інтелектуальних набутоків індивіда, які він повинен реалізувати у своїй щоденній педагогічній діяльності, у взаєминах: викладач – студент, студент – викладач, судент – студент. Гуманізація освітнього процесу передбачає створення особливого культурного середовища, що дозволить формувати не тільки компетентного педагога мистецького профілю, а й людину культури. Заперечення культури, вказував Карл Роджерс, пов'язане із запереченням історії і призводить до заперечення освіти [5].

Мета статті полягає в актуалізації проблеми особистісно орієнтованого навчання у вищій школі та висвітленні основних вимог до підготовки педагога мистецького профілю на гуманістичних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гуманізації освітнього процесу займає чільне місце в педагогічних працях та наукових дослідженнях багатьох українських учених сучасності, серед яких Г. Балл, І. Бех, М. Вовк, І. Дичківська, І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Кремінь, Ю. Мальований, О. Норкіна, О. Пехота, С. Подмазін, Т. Поніманська, В. Рибалка, О. Савченко, Г. Сотська, Г. Філіпчук, та ін. Значну

увагу до цієї проблеми в останні роки спостерігаємо серед фахівців мистецької педагогіки (О. Гумінська, Т. Дорошенко, А. Зайцева, С. Коновець, О. Комаровська, О. Лобова, І. Малашевська, Т. Мартинюк, Н. Миропольська, О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, А. Растрігіна, О. Ростовський, Н. Філіпчук, О. Хижна та ін.). Концептуальні аспекти компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів різних фахових напрямів у зазначеному контексті висвітлені в працях Н. Бібік, О. Дубасенюк, І. Зязюна, С. Козак, О. Савченко, Т. Сорочан, О. Овчарук, В. Семиченко та ін.).

Виклад основного матеріалу. Розробка освітніх моделей, що орієнтовані на розвиток особистості – це стратегічний напрям світової педагогічної думки у першій чверті третього тисячоліття. Сьогодні є всі підстави вважати, що знаннево-просвітницька парадигма, яка панувала в освіті протягом значного історичного періоду вичерпала свої можливості. Життєвий досвід і спостереження вказують на те, що енциклопедичність знань, багатство навичок нерідко добре вживається з недоосвіченістю, непорядністю, бездуховністю, грубістю, безкультур'ям, високомірністю. Час і соціальні обставини вимагають переходу від авторитаризму, педагогіки тиску на індивіда будь-якої вікової категорії та в будь-якому виді діяльності (включаючи й мистецьку) до особистісно орієнтованого навчання і виховання; від суб'єкт-об'єктних стосунків учасників освітнього процесу до суб'єкт-суб'єктних; від регламентованих дій до вільного вибору студентом форм та методів навчання.

Особистісний підхід забезпечує розвиток рефлексивної здатності, оволодіння способами самовдосконалення, саморегуляції, самовизначення, формує життєву позицію, сприяє зміні парадигми навчання із функціональної на творчу. Основна відмінність між авторитарним і особистісно орієнтованим навчанням спостерігається у зміні ставлення педагога до студента (учня), сутність якого полягає, насамперед, в індивідуальному підході, взаємоповазі, врахуванні його інтересів, допомозі в реалізації намірів [4]. У цьому і є основна суть інноваційності в підготовці фахівця, до якої належить і гуманізація. За цих обставин студент має усвідомити і проіннятися наступними основними принципами інноваційної освітньої парадигми:

- індивідуалізації навчання;
- максимального наближення навчального матеріалу до реалій життя;
- самооцінки ефективності власної навчальної діяльності;
- принцип врахування самоцінності та неповторності, сукупності психічних, культурологічних і суто фахових рис майбутніх фахівців забезпечення їх мистецького (музичного, хореографічного) розвитку та саморозвитку;
- принцип історизму, що передбачає аналіз і включення до освітнього процесу знання історії мистецько-педагогічної думки, гуманістичних ідей відомих педагогів, елементів компаративістського та ціннісного підходів;
- системності, що вимагає розгляду мистецько-освітнього процесу як цілісної системи послідовного набуття знань, умінь і навичок;
- варіативності, що сприяє організації навчання на основі різноманітності навчального матеріалу, змісту, форм і методів роботи, вибір яких повинен здійснювати педагог з урахуванням поставленої мети та уміння педагогічної підтримки кожного індивіда;
- принцип інтеграційних тенденцій як дієва технологія, здатна вплинути на формування змісту та спрямованості мистецької освіти в бік гуманізації та ін.

Враховуючи те, що шлях засвоєння гуманістичних цінностей лежить через вербальне і невербальне спілкування, виникає необхідність створення системи тренінгу таких відносин. Вони можуть відбуватися через методику рольових ігор, педагогічних вправ, групових дискусій, моделювання фрагментів конкретної реальної дійсності тощо. Предметом оцінки стає діяльність спрямована на розвиток і коригування способів мислення, особистої позиції кожного майбутнього фахівця. До складу

його компетентнісних характеристик включаємо сучасні знання, творчі навички, способи мислення, вміння виконувати сучасне замовлення суспільства на формування особистості, здатної до творчості, ініціативності, саморозвитку, самоосвіти, ціннісного ставлення до навколишнього світу і самого себе. Наші спостереження свідчать про те, що цей процес передбачає здійснення комплексу наступних дій:

- усвідомлення того факту, що студент є основною дієвою особою у навчальному закладі, визнання за ним права на самостійне вирішення стратегії і тактики свого професійного зростання, збереження власної індивідуальності, відповідального ставлення до максимально повної реалізації професійного і творчого потенціалу в період навчання;
- створення педагогічного середовища для вільного інтелектуального, емоційного і творчого зростання кожного студента, продуктивної самоактуалізації та умов для формування його уявного та реального професійного «Я» [2];
- стимулювання майбутніх педагогів до постійного професійного саморозвитку, пошуку та засвоєння знань, умінь і механізмів свого фахового самовдосконалення на основі нової освітньої парадигми;
- розроблення сучасних гуманістичних технологій мистецького навчання і виховання, що базуються на творчій взаємодії викладача зі студентами;
- надання майбутнім педагогам можливості самореалізації власного творчого потенціалу в процесі освоєння усіх фахових дисциплін;
- орієнтація на самобутність, неповторність і професійну компетентність кожного студента, налагодження атмосфери віри у його професійні можливості;
- активізація фахової діяльності студента через навчально-проблемні ситуації, що сприяють розвитку інтелектуально-креативних умінь та комплексного мистецького мислення;
- кардинальна зміна стилю та системи взаємодії учасників мистецько-педагогічного процесу в ЗВО, провідними принципами яких мають стати: гуманізація, демократизація, індивідуалізація, діалог, взаємоповага, диференціація;
- створення вискоєфективної системи підготовки викладачів фахових дисциплін для вищої школи, здатних до реалізації гуманістично орієнтованої освітньої моделі.

Для проектування та реалізації в практичній діяльності особистісного мистецького навчання і виховання студентів чи учнів надзвичайно важливою є орієнтація майбутніх педагогів на виконання низки вимог до себе. Це, перш за все, формування здатності до забезпечення мистецького розвитку та саморозвитку своїх вихованців, виходячи з особливостей їх природовідповідності, індивідуальних можливостей як суб'єктів пізнання; усвідомлення необхідності надання кожному індивіду можливості реалізувати себе в мистецько-пізнавальній діяльності, спираючись на здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктний досвід. Педагогу необхідно уміти добирати методи і засоби організації освітнього процесу таким чином, щоб його вихованці могли виявляти вибірковість до того чи іншого виду мистецької діяльності, до засобів реалізації своїх умінь, навичок і бажань, а навчальний матеріал має бути різноманітним, змістовним, привабливим за характером і стилем; актуальним, вмотивованим та задовольняти особистісні інтереси, як знаннєвого, так і емоційно-чуттєвого вимірів.

Важливою складовою фахової підготовки педагога є набуття навичок активно стимулювати, підтримувати самоцінну мистецьку діяльність своїх учнів, яка забезпечувала б їм можливість саморозвитку на шляху до формування людини культури. Особливо актуальною в нинішніх умовах є постійний розвиток творчої компетентності, механізми якої бачаться нами, наприклад, у таких площинах:

- стимулювання й активізація творчого потенціалу, своєчасна допомога, корекції дій студента під час реалізації намічених для нього індивідуальних робочих

програм з тим, щоб забезпечити успіх його діяльності і якісно сформувані основні фахові вміння і навички з особистісно орієнтованим ухилом;

- ознайомлення майбутніх фахівців з технологічними системами, стилем діяльності творчих учителів музичного, хореографічного мистецтв сучасними методичними розробками, прийомами, діагностичними методиками, посібниками, інноваційними навчальними матеріалами тощо;

- кожному студентові повинна бути надана можливість вибору тих засобів навчання і виховання, творчих методів і форм роботи, які відповідають його індивідуальним баченням, переконанням, мистецько-педагогічним здібностям і особливостям. Такий підхід дає змогу постійно вчитися, підвищувати рівень своєї творчої компетентності, компенсувати свої слабкі сторони завдяки озброєнню сильними мистецько-творчими якостями ззовні.

З нашої точки зору сучасна професійна модель педагога мистецького профілю повинна базуватись на основі саморефлексії, саморегуляції своєї діяльності у відповідності до вимог часу, сучасних цілей мистецької освіти, набутих умінь вільно управляти особистою професійною діяльністю на гуманістичних засадах.

Висновки та перспективи подальших розвідок даного напрямку. Отже, гуманізація освіти спонукає до утвердження абсолютної цінності людської особистості, важливості її вільного розвитку на основі особистісного підходу, високої моралі та достойного вчинку. Центральною постаттю в цьому процесі є педагог, його відповідальність, самосвідомість, відданість справі, усвідомлення сучасних освітніх завдань та професійна компетентність. На сьогоднішній день у закладах вищої освіти не повинно бути місця імперативному підходу до навчання і виховання. Разом з тим, існує ряд факторів, що гальмують цей процес. До таких слід зачислити відсутність з боку частини викладачів ЗВО цілісних знань про гуманізацію освітнього процесу, недооцінювання сучасних досягнень мистецько-педагогічної науки, недостатнє осмислення змісту, принципів, прийомів та методів особистісно орієнтованого навчання, недостатнє використання творчих видів мистецької діяльності студентів, формальне ставлення до результатів їх практичної підготовки, репродуктивний характер проведення занять, застосування авторитарних методів навчання і виховання і т. ін. Перспективи вдосконалення освітнього процесу й полягають у викоріненні, перш за все, означених недоліків та дотримання сучасних вимог до змісту фахового навчання студентів.

Література

1. Білецька М., Котова Л., Підварко Т. Особливості формування професійних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2022. № 9 (207). С. 85–89.
2. Бех І. Д. Гуманістична модель виховання в межах теоретичного дискурсу. *Педагогіка і психологія*. 2014. № 3 (840). С. 46–54.
3. Горбенко С. С. Основи методики музичної освіти: особистісний дискурс: навчально-методичний посібник. Київ: УДУ імені М.П.Драгоманова, 2024. 206 с.
4. Зязюн І. А. Немає педагогіки без педагога. *Рідна школа*. № 4–5. 2012. С. 19–23.
5. Роджерс К. К науке о личности. *История зарубежной психологии*. Киев, 1986. С. 156–172.

References

1. Biletska, M., Kotova L. & Pidvarko, T. Osoblyvosti formuvannia profesiinykh tsinnostei maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Peculiarities of the formation of professional values of the future teacher of musical art]. *Molod i rynok – Youth and the market*. Drohobych, 2022. No 9 (207). P. 85–89 [in Ukrainian].
2. Beh, I. (2014). Humanistychna model vykhovannia v mezhakh teoretychnoho dyskursu [The humanistic model of education within theoretical discourse]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology*. No 3 (840). P. 46–54 [in Ukrainian].

3. Humennykova, T.R. (2004). *Osnovy metodyky muzychnoi osvity: osobystisnyi dyskurs* [Student in the force field of personality-oriented pedagogy]. No 1. P. 45–48. Kyiv [in Ukrainian].
4. Zyazyun, I.A. (2012). *Nemaie pedahohiky bez pedahoha* [There is no pedagogy without a teacher]. *Ridna shkola – Native school*. No 4–5. P. 19–23 [in Ukrainian].
5. Rogers, K. (1986). *Pro nauku pro osobystist* [On the science of personality]. Kyiv [in Ukrainian].

Gorbenko S.

Doctor of pedagogical sciences, professor of the department of choral conducting and theory and methods of music education
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov
ssgorbenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2336-2616

Zabolotskyi Y.

Associate Professor, Department of vocal performance of the department of choral conducting and theory and methods of music education of Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov
zbltskim@gmail.com
orcid.org/0009-0008-0333-0837

STUDENT OF THE MYSTICAL PROFILE AT THE PROJECTION OF HUMANIZATION OF ILLUMINATION

The article is devoted to the problem of teacher preparation for the humanization of the process of music education and upbringing in general secondary education institutions. The focus is on the features of interpersonal relationships and forms of communication between teacher and student. The principles of functioning of personality-oriented music-educational paradigm are covered. The content of the relevant competencies which the future teacher in the HEI must acquire is revealed. The mechanisms of development of his own creative competence and ability to create conditions for children's creativity, both in individual and collective forms of musical activity, are covered. The importance of forming self-awareness of the style of one's future practical activity and requirements to oneself is outlined. The professional model of a teacher of music art of humanistic orientation is characterized. Humanization involves acceptance of a person's, as a personality, self-worthiness; guarantee of his/her rights, will, opportunities for selfrealization. A higher educational establishment has to not just provide students with this or that amount of knowledge and skills, but also develop such a person that is able to think creatively, make decisions, establish own life position, own view of life, attitude to himself/herself and others, ability to adjust to life conditions. This, respectively, requires changing the strategy of the pedagogical process management, in accordance with which the accents are transferred to a personality as a subject of educational activity.

To implement a personalized approach in the learning process, pedagogical tools are proposed, which include the relevant principles (cultural relevance, humanization, freedom of choice, democratization, integration, individualization, national orientation, etc.) and pedagogical conditions (presence of motivation to form professional competencies, the ability to be creative, awareness of the essence of the basic features of personality-oriented training, methodological equipment, etc.)

Key words: humanization; dialogue; competence; pedagogical innovation; paradigm; consciousness; art; self-realization.